

ANOTÁCIE

ANNOUNCEMENTS

GLEJTEK, MIROSLAV. HERALDIKA: ÚVOD DO
ŠTÚDIA ERBOV. ČADCA : KYSUCKÉ MÚZEUM
V ČADCI, 2013, 271 S. ISBN 978-80-970780-3-4

Heraldika sa na Slovensku už tradične teší veľkej popularite v laickej a odbornej verejnosti. Vedecký výskum na poli heraldiky a príbuzných disciplín prináša každoročne zaujímavé a hodnotné publikačné výstupy. Aj keď by sa mohlo zdať, že v teoretickej oblasti heraldiky už bolo všetko podstatné napísané, pravdou je, že najmä študentom histórie, pomocných vied historických a príbuzných disciplín, takisto ako širšej odbornej verejnosti už roky chýbalo kompendium, ktoré by sumarizovalo dôležité poznatky (nielen) slovenského heraldického bádania a zároveň reflektovalo výsledky aktuálneho heraldického výskumu. Atribúty modernej a aktuálnej učebnice heraldiky spĺňa práca Miroslava Glejteka *Heraldika: Úvod do štúdia erbov*, ktorú vydalo Kysucké múzeum v Čadci v roku 2013. Práca je tematicky rozdelená do 15 kapitol, obsahuje zoznam použiteľ a odporúčanej literatúry a výberový miestny, menný a vecný register.

Úvodná kapitola sa zaoberá definíciou základných heraldických pojmov – samotnej heraldiky ako teoretickej a praktickej disciplíny, heroldov a erbu ako predmetu skúmania heraldiky. Na ňu nadväzuje kapitola o erbom práve a heraldických pravidlách. V nej sa autor zaoberá pravidlami trvalosti a nemennosti erbu, erbových zmien, dedičnosti a spôsobmi nadobudnutia a zanechania erbu, ktoré ilustruje na príkladoch z heraldického vývoja v Uhorsku, resp. na území Slovenska. V tejto kapitole sa nachádza aj stať venovaná ženským erbom a pravidlám heraldickej tvorby. Kapitola *Vznik a vývoj heraldiky* mapuje rôzne názory na genézu erbových znamení v prostredí stredovekej Európy a uvádza vyobrazenia najstarších zachovaných heraldických znamení. Nasleduje charakteristika jednotlivých období heraldického vývoja, cez živú a papierovú heraldiku až po súčasnosť. Kapitola *Zloženie erbu* sa venuje komponentom erbu a zároveň popisuje rozdiely medzi erbom šľachtica a klerika. Autor sa tu podrobne zaoberá typológiou štítov a prilieb, významom klenoty, prikrývadla, točenie a koruny, mimoštítovými súčasťami erbu aj problematikou erbových zástav, hodnotných korún, rádových dekorácií a vyznamenaní. Priestor venuje aj mimoštítovým súčasťam cirkevných erbov a problematike erbov s viacerými štítmami.

Heraldické pravidlá týkajúce sa používania farieb a kovov sú témou ďalšej kapitoly. Erbové figúry a vzťahy medzi nimi sú témou presahujúcou do praktickej heraldickej tvorby. Autor sa v niekoľkých kapitolách zaoberá topografiou štítu, popisom smerov, polôh a vzťahov medzi jednotlivými figúrami, najčastejšie používanými heroldskými a heraldickými figúrami, kapitoly ilustruje bohatá obrazová príloha. Samostatnú pozornosť venuje aj použitiu figúr človeka, zvierat, bájných tvorov, rastlín, neživotných figúr, nebeských znamení, pracovných nástrojov či architektonických motívov na konkrétnych príkladoch z uhorskej (slovenskej) heraldiky. Samostatná stať vysvetľuje používanie krížov a brizúr v heraldike.

Po teoreticky zameraných kapitolách nasledujú kapitoly, ktoré sa venujú konkrétnym oblastiam heraldiky. V kapitole o panovníckej a štátnej heraldike autor spracoval heraldický vývoj v Uhorsku od najstarších zachovaných prameňov panovníckej heraldiky Arpádovcov, cez erby používané dynastiou Anjouovcov, zmeny, ktoré vniesol do panovníckej a štátnej heraldiky Žigmund Luxemburský, Matej Korvín a dynastia Jagellovcov, až po dynastiu Habsburgovcov a jej vplyv na podobu štátneho erbu Uhorska. Autor sa venuje aj heraldickej symbolike zastupujúcej územie Slovenska a významu, ktorý nadobudla v historických súvislostiach 19. a 20. storočia. Ďalšou samostatnou oblasťou bádania je stoličná heraldika a na ňu nadväzujúca heraldika samosprávnych krajov. Už tradične bádateľsky atraktívna je téma mestskej heraldiky, samostatná kapitola popisuje vývoj mestských erbov od 13. storočia a na príklade najvýznamnejších mestských heraldických pamiatok poukazuje na špecifiká vývoja mestskej heraldiky v stredoveku a novoveku. V tejto kapitole dostala priestor aj komunálna heraldika, jej vývoj a zmeny, ktorými prešla v 19. a 20. storočí. Samostatnými oblasťami heraldiky prepojenými s mestskou heraldikou sú cechová a meštianska heraldika. Okrem nich venuje práca dostatočný priestor aj cirkevnej heraldike, a to historickému vývoju používania erbov klerikov a diecéz počas stredoveku a novoveku. Kapitola o vývoji šľachtickej (rodovej) heraldiky obsahuje poznatky o vývoji erbov a ich vyobrazenia najstarších a najvýznamnejších rodov, ktorých pôsobenie sa viaže k územiu Slovenska.

Záverčné kapitoly práce sa veľmi podrobne zaoberajú prameňmi heraldiky a význam-

nými heraldickými prácami nielen v uhorskom (slovenskom), ale aj európskom meradle. Podrobný a obsiahly zoznam prameňov, internetových zdrojov, použitej a odporúčanej literatúry je dobrou pomôckou nielen pre študentov, ale aj záujemcov o heraldické bádanie. Okrem obsahu kniha zaujme aj dizajnom, grafickým spracovaním a bohatou obrazovou prílohou, ktorá plnohodnotne dopĺňa text a sprostredkúva čitateľovi v kvalitnom spracovaní výnimočné heraldické pamiatky uhorskej aj európskej proveniencie. Heraldika z pera Miroslava Glejteka nespĺňa len kritériá kladené na vysokoškolské učebnice, ale študentom a ostatným záujemcom o heraldiku ponúka hodnotnú, odborne vyváženú a vizuálne pôsobivú prácu, ktorá vyplňa medzeru v slovenskej heraldickej literatúre.

Mária Fedorčáková

HOŘEJŠ, MILOŠ – KRÍŽEK, JIŘÍ ET AL.
AUTOMOBILISMUS A ŠLECHTA V ČESKÝCH
ZEMÍCH 1894 – 1945. PRAHA: NÁRODNÍ
TECHNICKÉ MUZEUM, 2012, 310 S.
ISBN 978-80-7037-216-6

Kolektívna monografia *Automobilismus a šlechta v českých zemích 1894 – 1945* vznikla ako recenzovaný výstup z medziodborového seminára *Motorismus a šlechta v českých zemích 1894 – 1945*, usporiadaného Národným technickým muzeom v Prahe (ďalej NTM) v spolupráci s Národným památkovým ústavem (ďalej NPÚ) dňa 19. apríla 2011. Seminár aj monografia vznikli v rámci projektu *Každodenní život a kulturní vliv aristokracie v českých zemích a ve střední Evropě*, ktorý podporilo tiež české ministerstvo kultúry.

Monografia obsahuje 23 štúdií autorov zaberajúcich sa aktívne výskumom dejín techniky, automobilizmu a pozemnej dopravy, dejinami českej šľachty, prípadne dejinami každodennosti. Medzi autorov patria: Ing. Lucie Bláhová z NPÚ, PhDr. Pavel Dufek, Ph.D., z Národného archivu Praha, doc. PhDr. Jan Galandauer, Dr.Sc., Mgr. Petr Horáček z Regionálneho muzea v Chrudimi, PhDr. Miloš Hořejš z NTM, PhDr. Ján Hozák z NTM, Mgr. Otto Chmelík zo Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Mgr. Adéla Jůnová Macková, Ph.D., z Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy v Prahe, PhDr. Jan Králík z NTM, Mgr. Jiří Krížek zo Severočeského muzea v Liberci, PhDr. Petr Mašek z Ná-

rodního muzea Praha, Mgr. Lukáš Nachtmann z Archivu společnosti Škoda auto, Mladá Boleslav, Mgr. Jan Němec zo Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Robert Oppelt z Deníka Metro Praha, Michal Plavec z NTM, Mgr. Milan Rudík z Collegia Bohemica Ústí nad Labem, Mgr. Jiří Senohrábek zo zámku Loučeň, Mgr. Markéta Slabová z NPÚ, odborné pracovisko České Budějovice, Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D., z Ústavu pro soudobé dějiny AVČR, doc. PhDr. et JUDr. Jan Štemberk, Ph.D., z Katedry společenských věd Vysoké školy obchodní v Prahe, PhDr. Zdeněk Vácha z NTM a PhDr. Pavel Zeman, Ph.D., z Ústavu pro studium totalitních režimů Praha.

Jednotlivé príspevky mapujú vzťah českej šľachty k automobilizmu ako modernému technickému, hospodárskemu a v neposlednom rade kultúrnemu fenoménu, ktorý sa začal pozvoľna formovať na prelome 19. a 20. storočia. V popredí stojí taktiež transformačný proces, ktorý sa prejavil vo všeobecnom rozvoji motorizácie v nasledujúcom období. V počiatočných nástupoch motorizmu prevládali v spoločnosti viac negatívny vzťah voči automobilom. Často na ne nazerali ako na drahé technické „hračky“ slúžiace pre zábavu a šport v najvyšších majetkových vrstvách obyvateľstva. Stereotypný pohľad na šľachtu ako konzervatívnu spoločenskú vrstvu, ktorá sa k technickým novinkám stavala viac opatrne a skepticky, je v tomto svetle značne relativizovaný. Monografia v sebe spája niekoľko hlavných prínosných momentov. Dejiny automobilizmu sú pomerne okrajovou a dosiaľ len čiastočne prebádanou problematikou. Väčšina publikovaných prác sleduje primárne tradičnú technicko-historickú líniu výskumu, čo je v priamom kontraste s výskumom hospodárskych či kultúrno-spoločenských aspektov problematiky, obsahujúcich vysoký výskumný potenciál. Len málo doteraz publikovaných prác prekračuje tento tradičný výskumný rámec. Monografia *Automobilismus a šlechta v českých zemích* patrí medzi práce, ktoré tento rámec prekračujú a navyše svojím obsahom výrazne posúva v českej historiografii trendy vo výskume dejín automobilizmu. Druhým prínosným momentom je zameranie na každodenný život a životný štýl šľachty, čo je v súlade so zvýšeným záujmom domácich a zahraničných bádateľov, ako aj s modernými trendmi v historickej vede. Osobitným prínosom je relativizovanie všeobecne prijímaného stereotypu o izolovanom, zdržanlivom či odmietavom prístupe príslušníkov šľachty k ve-

decko-technickému pokroku. Podľa zostavovateľov monografie je práve interpretácia tohto vzťahu „*preťkaná mnohými zjednodušeniami, skresleniami a podiel šľachty na presadzovaní rôznych technických inovácií nie je dosiaľ náležite zdokumentovaný a prezentovaný*“.

Kolektívnu monografiu *Automobilismus a šlechta v českých zemích 1894 – 1945* možno odporúčať nielen odborníkom z oblasti automobilových a technických dejín, ale aj výskumníkom, ktorí sa zaoberajú dejinami každodennosti a dejinami šľachty v 19. a 20. storočí. Odporúčať ju možno aj širokej verejnosti so záujmom o automobilizmus.

Mikuláš Jančura

HOŘEJŠ, MILOŠ. PROTEKTORÁTNÍ PRAHA JAKO NĚMECKÉ MĚSTO : NACISTICKÝ URBANISMUS A PLÁNOVACÍ KOMISE PRO HLAVNÍ MĚSTO PRAHU. PRAHA : MLADÁ FRONTA – NÁRODNÍ TECHNICKÉ MUZEUM, 2013, 320 S. ISBN 978-80-204-2773-1

V českom prostredí zažíva v ostatnom čase konjunktúru záujem bádateľov i celej spoločnosti o obdobie nacistickej okupácie. Je to logické. Obdobie existencie Protektorátu Čechy a Morava prinieslo so sebou udalosti, javy a aj dôsledky, s ktorými sa nielen české, ale minimálne stredoeurópske prostredie (vrátane Nemecka) doteraz úplne nevyrovnalo. Inšpiratívna v tomto smere pre nás môže byť skutočnosť, že českí kolegovia veľmi fundovane otvárajú nové témy a využívajú vo svojej práci prístupy, ktoré u nás nie sú bežné. Platí to podľa mňa i o anotovanej publikácii.

Publikácia pozostáva okrem úvodu a záveru z piatich vnútorne členených kapitol. Samotný úvod publikácie autor spracoval v podobe historického náčrtu okolností vzniku Protektorátu a charakteristiky siločiar vzťahov berlínskeho centra k nemu. Prvá kapitola hovorí o architektúre a urbanizme v nacistickom Nemecku. Autor v nej poukazuje najmä na úzke prepojenie architektúry s nacistickou kultúrou i veľmocenskou politikou. V druhej kapitole je zmapovaný vývoj architektúry a urbanizmu v českých krajinách pred a po príchode nacistov. Autor v nej vysvetľuje rozdiel medzi týmito dvoma fenoménmi v českom a nemeckom prostredí a naznačuje aj širšie zásadné rozdiely medzi myšlienkami československej medzivojnovnej

architektúry a nacistickými konceptmi, poukazuje na výrazný nacionálny podtón architektúry. Konštatuje, že vznik Protektorátu znamenal aj potlačenie progresívnych architektonických smerov či tendencií a implementáciu českému prostrediu cudzích podôb architektúry. V tretej kapitole čitateľ nájde stručnú charakteristiku Plánovacej komisie pre hlavné mesto Prahu a okolie. Jednotlivé podkapitoly tretej časti sú venované portrétom architektov spojených s komisiou (R. Niemeyer, H. Wunderlich, A. Mikuškov, E. Blanck). Ďalší aktéri – externí spolupracovníci a inštitúcie sú predmetom štvrtej kapitoly. Piata kapitola podrobne analyzuje činnosť plánovacej komisie a oblasti jej pôsobenia. Predstavuje aj celý rad spravidla nerealizovaných projektov. V závere autor konštatuje, že urbanistické a architektonické plánovanie bolo integrálnou súčasťou nacistických plánov germanizácie okupovaných území. Varuje však pred zjednodušeným čierno-bielym hodnotením činnosti plánovacej komisie.

Zo zoznamu prameňov a literatúry je zrejmy poctivý primárny výskum autora v českých a nemeckých archívoch i výborná znalosť odbornej literatúry. Text je vybavený poznámkovým aparátom a doplnený množstvom fotografií, plánov, personálií, menným registrom a pod. Za zmienku stojí i atraktívne grafické spracovanie publikácie.

Martin Pekár

KEMPŇÁ, LUCIE. ŠKODOVKY DO CELÉHO SVĚTA: EXPORT AUTOMOBILŮ L&K A ŠKODA V LETECH 1905 – 1991. PRAHA : NÁRODNÍ TECHNICKÉ MUZEUM, 2011, 146 S. ISBN 978-80-7037-101-5

Vnímanie automobilovej histórie, resp. dejín automobilizmu cez tradičnú líniu dejín techniky patrí k zaužívaným stereotypom, ktoré sa hlavne vďaka novším prácam darí úspešne v historickej vede eliminovať. Trendy, ktoré posúvajú výskum tejto pomerne okrajovej časti historickej vedy do jej širších dimenzií, zahŕňajú hlavne prístup cez oblasť hospodárskych, sociálnych a kultúrnych dejín, či dejín každodennosti.

Lucie Kempňá, ktorá sa už dlhší čas zaoberá výskumom dejín automobilizmu v Československu, prináša v monografii *Škodovky do celého světa* originálny a dosiaľ hlbšie nespracovaný

vaný pohľad na obchodné pozadie jednej z najstarších československých automobiliek. Práca vychádzajúca prevažne z archívneho materiálu podnikového archívu firmy Škoda auto, a. s., v Mladej Boleslave mapuje v piatich kapitolách vývoj exportu, exportnej politiky a ambícií firmy Škoda v pomerne široko nastavenom časovom horizonte. Okrem podrobných štatistických údajov o jednotlivých modeloch, počtoch či cieľových krajinách vývozu sprostredkuje práca tiež exportné praktiky a postupy firmy, pričom sa snaží aj o zachovanie previazania s kontextom hospodárskej politiky štátu v jednotlivých obdobiach.

Práca je organicky rozdelená na dve ťažiskové obdobia vývoja firmy, a to vývoj do roku 1945 a od roku 1945. Autorka vytyčuje niekoľko základných míľnikov vo vývoji exportnej politiky firmy, za ktoré považuje fúziu so Škodovými závodmi v roku 1925, nástup typu *Popular* v roku 1934, nábeh na vojnovú výrobu v roku 1941, exportnú expanziu v rokoch 1946 – 1948, počiatok výroby modelu *1000 MB* v roku 1964, či rok 1987, ktorý znamenal koniec výroby modelov s motorom vzadu. Vo všeobecnosti monografia pretína viacero výskumných prístupov. Je to prienik technickými a hospodárskymi dejinami, ale aj dejinami obchodu či čiastočne dejinami spotreby. Z hľadiska výskumu dejín automobilizmu je monografia prínosnou hlavne vďaka vykresleniu automobilu ako dôležitej hospodársko-ekonomickej komodity, čím zdôrazňuje vzostupnú tendenciu automobilizmu ako významného odvetvia s nemalým ekonomickým potenciálom.

Monografiu *Škodovky do celého sveta : Export automobilů L&K a Škoda v letech 1905 – 1991* autorky Lucie Kempné možno odporú-

čať nielen odborníkom z oblasti dejín techniky a automobilizmu, ale aj odborníkom na hospodárske dejiny či dejiny obchodu. Prístupná je tiež širšej verejnosti so záujmom o danú problematiku.

Mikuláš Jančura

BEDNÁROVÁ, MARCELA. SYMBOLY A MÝTY CHORVÁTSKEHO NÁRODNÉHO HNUTIA: FENOMÉN ILYRIZMU. BRATISLAVA : VEDA, 2012, 178 S. ISBN 978-80-224-1253-7.

V roku 2012 uzrela svetlo sveta na slovenské pomery nevidaná publikácia pracovníčky Historického ústavu SAV Marcely Bednárovej¹ *Symboly a mýty chorvátskeho národného hnutia: Fenomén ilyrizmu*, ktorá vyšla v rámci projektov VEGA 2/0208/10 *Slováci a formovanie moderných národov v strednej, východnej (juhovýchodnej) Európe: identita, konfesionalita, mýty* a VEGA 2/0138/11 *Premeny slovenskej spoločnosti v prvej polovici „dlhého“ 19. storočia* riešené v Historickom ústave SAV. Práca je výnimočnou hlavne z hľadiska cieľa stanoveného výskumu, keďže problematika chorvátskych dejín, hoci do značnej miery spätých s dejinami Slovenska a Slovákov, v slovenskej historickej spisbe v širšom časovom horizonte abscentuje. Základnou myšlienkou autorky nie je poznávanie politických dejín Chorvátska, no fenomén tzv. ilyrizmu² a symbolika tohto hnutia. Z chronologického hľadiska práca zachytáva najaktívnejšiu fázu ilýrskeho hnutia v rokoch 1835 – 1842, keď došlo k vzniku najpodstatnejších diel ilyrizmu, organizovali sa spoločenské podujatia na tzv. historických „ilýrskych miestach“,

1 PhDr. Marcela Bednárová, PhD. (1973), sa vo svojom výskume zameriava na formovanie slovenskej národnej identity v 19. storočí, nacionálny mýtus, slovanský mýtus, národnoidentifikačné symboly, štúrovské hnutie. Medzi jej najvýznamnejšie publikačné výstupy patria práce: BEDNÁROVÁ, Marcela. Charakter festivalu ilýrcov v prvej polovici 19. storočia. Princíp južnoslovanstva na príklade podujatia súkromného a verejného charakteru. In: KUŠNÍRÁKOVÁ, Ingrid et al. „Vyjdeme v noci vo fakľovom sprievode a rozsvietime svet“: *Integračný a mobilizačný význam slávnosti v živote spoločnosti*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2012, s. 109-124; BEDNÁROVÁ, Marcela. Slovanský kontext v spoločensko-politických postojoch Ľudovíta Štúra. In: *Historický časopis*, 2006, roč. 54, č. 1, s. 105-120; BEDNÁROVÁ, Marcela. Slovanský mýtus v reflexii chorvátskeho ilyrizmu. In: *Slovenský prehľad*, 2008, roč. 94, č. 4, s. 523-538. Autorka sa podieľa i na riešení viacerých domáciach a zahraničných vedeckých projektov.

2 Ilýrske hnutie (resp. Ilirski pokret) či tzv. ilyrizmus vychádzal z jazykovej a kultúrnej jednoty južných Slovanov. Nemohol však plniť rovnakú integračnú funkciu v srbskom alebo slovinskom prostredí, ako tomu bolo u konštituujujúceho sa chorvátskeho národa. Istou výnimkou boli napr. komunity srbskej inteligencie a obchodníkov v Chorvátsku a Slavónsku (Mojsije Georgijević, Justin Mihailović), resp. časť intelektuálov združených okolo časopisu Bačka Vila v Novom Sade, či časť Slovincov prevažne v Kraňsku a Korutánsku – najvýznamnejšou osobnosťou bol Stanko Vraz. Väčšina Srbov považovala snahu predstaviteľov ilýrskeho hnutia za proces, ktorého výsledkom malo byť odnárodenie Srbov pod neutrálnym názvom ilýrskym, dokumentuje to aj výrok Teodora Pavloviča (1804 –

ilyrske bály a vychádzalo i najvýznamnejšie periodikum ilyrizmu *Danica ilirska*.³ Autorka v publikácii citlivo pracuje s pojmami ako „južnoslovanský“, „ilyrec“, „ilyrsky národ“ a tak sa vyhýba viacerým možným nacionalistickým konštrukciám. Samotná publikácia pozostáva z piatich ťažiskových kapitol. Prvá predstavuje istý metodologický exkurz do problematiky mýtu, rovnako i vzťahu mýtus – symbol – rituál.

Prvá kapitola objaňuje aj jazykovú otázku ilyrizmu a naznačuje paralely a rozdiely jazykových reforiem Ljudevita Gaja⁴ a Vuka Stefanovića Karadžića.⁵ Ťažiskom druhej kapitoly je analýza podmienok zrodu ilyrizmu a profilovania jeho opozičného prúdu. Ilyrizmus je predstavený ako dobová spoločenská požiadavka časti južných Slovanov a zaoberá sa reakciami balkánskych Slovanov naň. Kapitola číslo

dva zdôrazňuje vplyv prác Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika na ideológiu ilyrizmu. Pôvod a historická kontinuita južnoslovanských etník sú predmetom nasledujúcich dvoch kapitol. Argumenty ilyrcov o pôvode južných Slovanov sa opierali o slovanskú mytologickú tradíciu, ktorá mala poslúžiť ako reálna platforma pri pátraní po stratenej minulosti. Autorka v tejto časti publikácie vysvetľuje i pojem Veľká Ilýria, pod ktorým si ilyrci predstavovali pôvodné, ale i súčasné jednotné a súvislé územie južných Slovanov na Balkánskom polostrove. Piata kapitola prináša pohľad na problematiku symboliky ilyrizmu. Autorka skúma fenomény ako Matka Sláva a Matka Domovina, ktoré predstavujú typickú črtu nacionálnych dejín – archetyp Veľkej Matky. Patričná pozornosť bola venovaná i jednému z najvýznamnej-

1854), jedného z najvýraznejších odporcov ilyrizmu: „Nikdy nemôžeme prijať termín ilyrsky, ilyrsky jazyk, ilyrsky ľud, kde zahŕňa historické meno, jazyk a národnosť obyvateľov našej rodiny žijúcej v Uhorsku, Srbsku, Bosne, Čiernej Hore, Hercegovine, Slavónsku a Chorvátsku. Pretože títo ľudia pôvodom, menom a jazykom sú pravými Srbmi, ktorí sa nazývajú Bosniaci, Čiernohorci, Slavónci, Dalmatinci atď.“ Odporcom ilyrizmu bol i Jevstija Mihajlovič, ktorý vo svojej knihe *Iliri i Srbi ili pregled narodnosti starosedeoca Ilirika i imena pismena i načina pisanja današnjih Srbalja* z roku 1843 ostro vystúpil proti myšlienke ilyrizmu a spochybnil pôvod južných Slovanov od starých Ilýrov. Ilyrizmus sa značne odlišoval od myšlienok Strany práva, ktorej cieľom bolo vytvorenie nezávislého chorvátskeho štátu. MELICHÁREK, Maroš. Vuk S. Karadžić: Srbi všetci a všade: Od juhoslovanstva k myšlienke „Veľkého Srbska.“ In: *Theatrum historiae*, 2012, roč. 6, č. 8, s. 240.

3 Jednotlivé čísla sú dostupné na internete: <<http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=13814fb3-98f0-4288-a955-ab22228233d3>>.

4 Ljudevit Gaj (1814 – 1872) bol chorvátskym politikom, historikom, literátom a významným predstaviteľom národného hnutia. Jeho myšlienky mali ďalekosiahly vplyv na chorvátsky a juhoslovanský nacionalizmus. Množstvo zo svojich myšlienok prebral od iných vplyvných ľudí a taktiež nebol spisovateľom vysokej kvality, no jeho energia, ktorou slúžil národnému hnutiu tieto nedostatky nahradila. Narodil sa v multikultúrnom prostredí a jeho otcom bol Slovák. V rokoch 1826 – 1831 študoval vo Viedni, kde sa venoval hlavne chorvátskej histórii, a tu sa stretol s Jánom Kollárom, od ktorého prebral delenie Slovanov, ktoré vyšlo v *Danici Ilýrskej* roku 1835. Do spomínaného časopisu, ktorý redigoval Gaj, prispievali i slovenskí národovci ako napr. Ľudovít Štúr, Juraj Palkovič či Pavol Jozef Šafárik. V roku 1831 napísal slávnu báseň *Još Hrvatska nije propala*, ktorá hoci do istej miery pripomína poľskú hymnu *Jeszcze Polska nie zginęła*, i napriek tomu sa stala symbolom národného obrozenia. Zapojil sa aj do revolúcie 1848/49, no paradoxne jeho politická kariéra sa práve v tomto období skončila. Podieľal sa na zatknutí Miloša Obrenovića v Záhrebe, ktorý ho však podplatil a on ho nechal odísť, po prepuknutí škandálu sa nikdy nevrátil do spoločenského života. TANNER, Marcus. *Croatia: A Nation Forged in War*. London : Yale University Press, 1997, s. 67–81; ŠTÚR, Ľudovít – PALKOVIČ, Juraj. Tatranka, časopis slovački, In: *Danica Ilirska* (uredník i izdavateľ Ljudevit Gaj), 1841, roč. 7, č. 17, s. 68.

5 Vuk Stefanović Karadžić sa narodil v dedinke Tršić, neďaleko Loznice na území vtedajšej Osmanskej ríše 6. novembra 1787. Miesto jeho narodenia je v kontexte srbského národného obrozenia pomerne vzácné, keďže bol jedným z mála významných srbských národovcov, ktorí sa nenarodili na území Vojvodiny. Od narodenia bol veľmi chorľavý, a tak mu rodičia dali meno Vuk, čo je v preklade vlk, aby sa mu všetky zlé sily vyhýbali, no veľmi mu toto meno nebolo nápomocné, keďže už v mladom veku prišiel o nohu. Aj napriek jeho hendikepovanej dolnej končatine sa zapojil do Karadjordjeho povstania pod velením Juraja Čurčija. Základné vzdelanie získal doma v Loznici, potom pokračoval v štúdiu v kláštore Tronoši, neskôr na gymnázium v Sremských Karlovciach a tzv. Veľkej škole v Belehrade. Po pobyte v Zemune odišiel do Viedne, kde spoznal svoju budúcu manželku Annu Krausovú i priateľa a radcu Jerneja Kopitara. Vuk Karadžić zomrel 26. januára roku 1864 vo Viedni, kde bol i pochovaný, no jeho telesné pozostatky boli 30. septembra 1897 s veľkou poctou prenesené do Belehradu. GAVRILOVIĆ, Andrea. *Znameniti Srbi 19. veka 1800 – 1900 God I*. Záhreb : Naklada i štampa Srpske štamparije, 1901, s. 16. [cit. 9.8.2014]. Dostupné na internete: <<http://digital.nb.rs/eng/direct.php?sign=A-387-1->>; *Spomenica o prenosu praha Vuka Stefanovića Karadzica iz Beza u Beograd 1897. godine*. Belehrad, 1898, s. 4–12.

ších symbolov ilýrskeho hnutia, hviezde Danici – Zorničke. Kapitola predstavuje i vzťah žien k ilýrskemu hnutiu, špecifiká ilýrskeho odevu i cestopisné aktivity ilýrcov a ich vnímanie „vlastnej“ a „cudzej“ krajiny.

Monografia *Symbols a mýty chorvátskeho národného hnutia: Fenomén ilyrizmu* je bezpochyby kvalitne spracovanou vedeckou prácou, čo dokladuje i široký zoznam použitej literatúry, archívnych prameňov, dobovej tlače a nespochybniteľná jazyková erudícia autorky, ktorá sa dokázala vysporiadať aj s týmto úskalím. Práca obsahuje okrem spomenutých kapitol obligátny úvod a záver, kvalitne spracovanú obrazovú prílohu, resumé v anglickom jazyku a menný register. Vzhľadom na aktuálnosť témy a medzery v jej spracovaní možno hodnotiť túto publikáciu ako mimoriadne prínosnú pre slovenskú historickú vedu.

Maroš Melichárek

VARGA, LAJOS. HÁBORÚ, FORRADALOM, SZOCIÁLDEMOKRÁCIA MAGYARORSZÁGON 1914. JÚLIUS – 1919. MÁRCIUS. [VOJNA, REVOLÚCIA, SOCIÁLNA DEMOKRÁCIA V UHORSKU. JÚL 1914 – MAREC 1919]. BUDAPEŠT : VYDAVATELSTVO NAPVILÁG, 2010, 560 S. ISBN 9789639697652.

Autorova pozornosť, ako sám píše, je sústredená na zázemie, vojnovú vnútornú politiku, na činnosť strán, v prvom rade na činnosť Uhorskej sociálnodemokratickej strany.

Strana sa na začiatku roku 1914 dostala do zvláštneho postavenia. Do tohto obdobia mala za sebou takmer štvrtstoročnú existenciu. Po prekonaní sporov v rámci strany, na prelome 19. a 20. Storočia, sa už skonsolidovaná zapojila do politického života krajiny. Jej všeobecné politické aktivity sa zameriavali na presadzovanie a ochranu demokratických slobôd, vše-

obecného volebného práva a na zriadenie parlamentného systému, v ktorom je výkonná moc kontrolovaná.

V prvých dvoch kapitolách sa autor zaoberá činnosťou Uhorskej sociálnodemokratickej strany v prvých rokoch vojny, opisuje mesiace všeobecnej paralýzy, pokus o nadviazanie medzinárodných vzťahov, postoj socialistov v diskusii o strednej Európe a dostáva sa do obdobia revolúcií v Rusku, analyzuje ich vplyv na činnosť Uhorskej sociálnodemokratickej strany. Od jari 1917 do jesene 1918 bol pôsobivý nielen jej štrukturálny vývoj, ale aj jej politický postoj a úlohy, ktoré mali celoštátny význam, aj keď to neuznávala práve vládnuca politická elita.

Ďalšie kapitoly sa okrem politického masového štrajku v januári 1918 a októbrového mimoriadneho kongresu sociálnodemokratickej strany, zaoberajú aj koncom prvej svetovej vojny, ktorý viedol ku kolapsu starého sveta. Sociálnodemokratická strana sa počas revolučných dní v jeseni 1918 dostala do centra diania. 8. októbra 1918 vydala manifest, v ktorom vyzvala politické sily na vytvorenie nového štátu. Aj mimoriadny kongres strany sa postavil na platformu občianskej, demokratickej transformácie a národnej jednoty. Sociálna demokracia stála za svojím postojom o sebaurčení národov, no presne svoje stanovisko nedefinovala. Autor zaujímavo opisuje aj udalosti z konca októbra 1918, keďže toto obdobie bolo mŕtnikom existencie strany a jej poprední predstavitelia sa dostali do vlády Mihálya Károlyiho.

Časový horizont, ktorým prechádza autor, sa končí v marci 1919, v období pádu Berinkeyho vlády a vzniku Maďarskej republiky rád, ktorú nepovažuje za pokračovanie októbra 1918, ale za jeho prerušenie, hoci na jej čele boli aj vedúci reprezentanti sociálnodemokratickej strany. V závere konštatuje, že bol prerušený dve desaťročia trvajúci vývoj, kedy strana stratila svoju popularitu, ktorú nevedela získať naspäť ani v nasledujúcich dvoch desaťročiach.

Timea Verešová